

Veškeré podniky a výroby pracují nerušeně dále.

Jen pořádek zaručí nám zdárný vývoj. Kdo ničí majetek, zapaluje nebo plení, dopouští se zločinu. Majetek našich nepřátel je národním majetkem. Ničení hodnot **Z E M S T Y N E B O Z I S K U C H T I V O S T I** bude ihned nejpřísněji trestáno, v těžkých případech i smrtí.

Každému bude dána možnost přispěti k očistě národa a nikdo neujde zaslouženému trestu. Budme svorni! Ve spolupráci je naše lepší budoucnost.

Ať žijí spojenecké armády!

Ať žije Rudá armáda!

Ať žije Československá republika!

Za Národní výbor v Praze:

generál ALEX (krycí jméno), předseda

Karel NEUBERT, místopředseda

SÚA Praha. Pražské povstání, inv. j. 2. Fotokopie Nedělního listu z 6. 5. 1945.

[259]

1945. 5. květen. Žebrák. — Prohlášení místního národního výboru o převzetí moci.

P r o h l á š e n í.

Podepsaný místní národní výbor ujal se dnes na příkaz Ústředního národního výboru řízení veřejných záležitostí v Žebráku. Jemu jsou podřízena a plně zodpovědna všechna veřejná zařízení, která budou pokračovati ve své činnosti nepřetržitě v duchu doby podle jeho příkazů.

Občanstvo vyzýváme k zachování klidu, pořádku, rozvaze a k přísné kázni. Uposlechněte všech rozkazů národního výboru. U vědomí své zodpovědnosti a historického poslání v těchto pohnutých okamžicích přísně z a k a z u j e m e : svévolné porušování pořádku, jakékoliv akce jednotlivců nebo samozvaných skupin, rozrušující obvyklý chod občanského života, drancování, osobní osočování a napadání nebo snahu po samovolném trestání občanů jiné národnosti, jiného politického smýšlení nebo lidí, kteří se velmi špatně zapsali v těžkých dobách (např. jako agenti starého vládního systému, donašeči a udavači, podlízavci vládnoucí třídě, vydřiduchové, bezpátevní nadbíhači Němců, odrodilci ap.).

Všechny žaloby a stížnosti proti takto se provinivším osobám přijímá místní národní výbor, který zařídí okamžitě vyšetření a další.

Zřídili jsme vlastní pořádkovou službu a vybavili ji přesnými pokyny.

Vraťte se všichni k obvyklé práci — pracujeme dnes pro sebe, pro svůj lepší zítřek.

V závodě fy Josef Volman ujímá se vedení závodní národní výbor, který je vybaven veškerou pravomocí. Uposlechněte všech jeho příkazů, které jsou vynuceny nutností veřejného zájmu.

Zvláště upozorňujeme, že zásobování děje se i nadále dosavadním způsobem, že všechny dosud vydané předpisy, pokud výslovně neodporují zájmům veřejným, zůstávají až na další v platnosti. Rovněž odvádění kontingentů pokračuje a nemění se.

Dávno očekávaní dnové se naplňují.

Věříme, že český lid se opět osvědčí jako rozvázný, sebevědomý a hrdý činitel těchto historických chvil, jimiž vchází do lepší své budoucnosti.

Buďte nám nápomocni a usnadněte nám těžkou práci.

Nedělejme nic, zač bychom se jednou museli před tváří dějin stydět.

5 podpisů.

SÚA Praha. MV, B 2911 — Žebrák.¹ Cykl. leták.

¹ Ve stejném fondu je shromážděno velké množství zpráv národních výborů, které na podnět ministerstva vnitra psaly na jaře 1946 o svém vzniku a jednoroční činnosti. K dokreslení situace o tom, jak přebíraly národní výbory moc na českém venkově, uveřejňujeme dva výňatky. Ve zprávě ONV Dačice z 11. 4. 1946 se o tom píše:

„...II. Národní výbor přejímá moc.

Národní výbor v Dačicích, vedený předsedou Josefem Codrem, veřejně vystoupil před veřejnost v sobotu dne 5. května 1945.

Signálem pro převzetí moci ve městě byl hrdinný začátek revoluce v Praze v československém rozhlase.

Celý národní výbor ujal se ihned vlády ve městě na radnici, byv již dříve dohodnut s úřadujícím radním jako zástupcem starosty města. Předseda J. Codr učinil odpoledne místním rozhlasem historicky dojemný projev, ve kterém prohlásil obnovu Československé republiky a převzetí moci ve městě místním národním výborem. V celém městě se ihned objevily první československé vlajky a prapory. Lid jásal a plakal. Palackého náměstí bylo plné lidí. Dvojazyčné nápisy a označení úřadů byly strhovány. Městská hudba již vyšla, aby vyhrávala, avšak nedošlo k tomu. Nebyl ještě čas k plné radosti, čekal boj.

Praha volala stále rozhlasem o pomoc.

V městě Dačicích byla také silná německá vojenská posádka. Národní výbor počal ihned jednat a pracovat. Zásadou jeho bylo jednat rozumně a neukvapovat se. Přistoupil k jednání s německým velitelem posádky, která měla sídlo v měšťanské škole a velitelem lazaretu v budově okresního úřadu. Podařilo se dosáhnouti dohody v tom směru, že posádka německá zůstane ve škole. Část zbraní byla odevzdána. Národní výbor dal obsadit ihned telefonní ústřednu na poště a odstranil z ní všechny Němky. Telefonicky navázal pak spojení se všemi okolními městy. Národní výbor již fungoval v Jemnici, Jindř. Hradci, Třešti a Jihlavě. V Telči dosud k jeho utvoření nedošlo. V Telči byl MNV ustaven v noci z 5. na 6. května. Ihned po ustavení MNV, t. j. o 3. hod. ranní byl předseda výboru zajištěn německým okresním hejtmanem. Zajištění byli také všichni členové SNB a celý hasičský sbor.

Dle dříve vypracovaného plánu svolal místním rozhlasem národní výbor všechny spolehlivé osoby a shromáždil na radnici všechny skryté zbraně a lovecké pušky. Hlídky opatřené bílými páskami a razítkem národního výboru procházely městem a hlídkovaly na všech vstupních silnicích do města. Zvláštní hlídky se střídaly na věži. Národní výbor dále vyzval telefonicky a prostřednictvím spojek všechny obce v dalekém okolí, aby tvořily národní výbory. To se stalo a mnohé národní výbory hlásily se již v neděli dne 6. května ráno na radnici v Dačicích a žádaly další pokyny. Hlídkování a zásahy národního výboru trvaly celou noc ze soboty na neděli a ještě v neděli do 12 hodin. Pak nastal částečný obrat. Na radnici dostavil se německý vojenský velitel města (major) a okresní hejtman Němec Zielke z Telče. Voj. velitel nařídil vrácení zbraní a odvolání hlídek z řad českých civilů. Ozbrojená četa hlídala všechny členy národního výboru na radnici. Bylo prohlášeno, že bude-li u někoho nalezena zbraň, bude ihned zastřelen. Hejtman Zielke šel tak daleko, že městským rozhlasem v desíti bodech vyhlásil (německy) stanné právo nad městem. Německý text byl nucen v rozhlase překládat do češtiny tajemník města Bohumil Šuhaj. Se stanným právem však nesouhlasil německý vojenský velitel, který viděl v činu hejtmanově zásah do své moci. Po ostré hádce hejtman odejel, velitel stanné právo ponechal, členy národního výboru rozpustil a předsedu J. Codra zajistil v jeho bytě.

Události měly však rychlý spád.

V pondělí 7. května německý velitel stanné právo zrušil, předsedu Codra uvolnil a s celou posádkou se z města odsunul směrem na západ k Jindř. Hradci. Současně se stěhoval německý lazaret z budovy okresního úřadu. Národní výbor se ujal opět, tentokrát definitivně moci. Uznal za rozumnější nebránit vojsku v ústupu, neboť nebyl dostatečně vyzbrojen a početná síla Němců byla mnohem větší. Ozbrojené hlídky se však ujaly opět služby a podařilo se jim zajistit vojenský oddíl německý u Kostelní Vydří a získati tak stíelné zbraně i několik pančéřových pěstí.

V noci z pondělí na úterý 8. května 1945, celé úterý a ještě v noci na středu valila se městem ustupující německá armáda — panický to útěk před Rudou armádou.

Z bezpečnostních důvodů omezil národní výbor hlídky pouze na nejnужnější a městským rozhlasem vyzval všechno občanstvo, aby nevyházelo z domů.

Nejpamátelnější usnesení národního výboru bylo učiněno ze soboty 5. na neděli 6. května 1945. Tehdy, kdy ještě situace byla velmi nebezpečná, čestným slibem zavázali se všichni členové národního výboru bez výjimky, že dojde-li k represáliím v souvislosti s opatřením ve městě, všechnu vinu a důsledky vezmou členové národního výboru jen na sebe, aby ostatní občanstvo bylo uchráněno.

O s v o b o z e n í.

Poslední rozprášené zbytky bývalé německé armády projely městem ve středu dne 9. května v 7 hodin ráno. Zanechaly po celé délce silnice Jemnice—Dačice—Jindřichův Hradec spousty materiálu a nářadí, koní a pod.

Národní výbor byl ve stálém telefonickém spojení, hlavně s Jihlavou a městy na východě. Z Jemnice dostával přímé zprávy o postupu Rudé armády. Její pohyb byl hlášen městským rozhlasem občanstvu. Bylo dojemné, když tento rozhlas hlásil:

Prvý sovětský tank je v dohledu na Vlažince (6 km od Dačic).

Historický okamžik nadešel konečně v 8 hodin 45 minut ve středu 9. května 1945, kdy ruské tanky vjely do města a město osvobodily.

Jásání a vítání nebralo konce. Městská hudba vítala Rudou armádu.

Národní výbor oficiálně přivítal velitele, ruského generála Povědkina, kterému byl v radnici — v zasedací síni — podán po staročesku chléb a sůl.

Rudá armáda pokračovala v pronásledování Němců, a to směrem na sever do Telče a hlavně na západ do Jindř. Hradce. Všude byli nadšeně vítáni.

Národní výbor nezahálel. Přistoupil ihned k dalším nutným radikálním opatřením. Hned 9. května vyhlásil všeobecnou mobilisaci ve městě. Tentýž den byli zatčeni a internováni všichni Němci ve městě, a to jednak ve věznici okresního soudu a v sokolovně.

Dne 10. května obsazují první ozbrojené oddíly, vedené čs. důstojníky, německé obce politického okresu (Staré Hobzí, Český Rudolec, Slavonice a j.).

Dne 10. května zajišťuje národní výbor kolaboranty a jejich majetek.“ (SÚA Praha, MV, B 2911-Dačice.).

Ve zprávě ONV Chotěboř se situace líčí takto:

„...II. Převzetí moci.

Dne 5. května na podkladě telefonické zprávy, která došla o 9. hod. dopolední, sešel se ihned illeg. nár. výbor, převzal moc v městě, oznámil občanům, že nastala hodina osvobození, nařídil výzdobu města vlajkami a ihned přikročil k vytvoření orgánů, které by zvládly ohromné úkoly, zejména provésti odzbrojení německé posádky a případně postavit se ustupujícímu německému vojsku v cestu. Tento nár. výbor ujal se moci v době, kdy německá armáda bojovala ještě s Rudou armádou na Moravě a v sever. Čechách.

Posádkové velitelství, zřízené NV, zorganizovalo ihned dobrovolné ozbrojené útvary, které provedly odzbrojení německé posádky v městě, čímž bylo umožněno vyzbrojení dalších dobrovolníků. Tímto zásahem bylo umožněno, aby posádka ve velikém skladu muničním v Bílku (4 km) byla beze ztrát odzbrojena a tím zachráněn republice ohromný majetek a bylo odstraněno nebezpečí, že by vyhozením muničního skladu do vzduchu byl zničen další majetek v okolí a mnoho lidských životů.

Německá armáda, která se pohybovala v okolí města, však dosud nekapitulovala a zejména posádka obrněného vlaku, který do města přijel, byla odhodlána zakročit bezohledně proti městu. Došlo k bojům, při kterých dobrovolné útvary hrdinsky v městě i okolí se snažily postavit se na odpor proti přesile německé armády, valící se na ústupu od moravských hranic.

Tento hrdinský boj byl za účasti partyzánských oddílů, měl za následek, že německé útvary, které byly v nejistotě o síle čes. útvarů, zejména partyzánů, nemohly rozvinouti plně svou akci a byly donuceny k vyjednávání, kterým bylo město ochráněno od teroru.

Ve městě a okolí padlo hrdinskou smrtí jednak v boji a jednak popravami několik desítek občanů-dobrovolníků.

Po celou tuto kritickou dobu zůstal NV nepřetržitě v činnosti, zůstalo také v činnosti posádkové velitelství a ozbrojené jednotky, které se rozptýlily do okolních lesů a kladly tam odpor německým ustupujícím jednotkám. Bylo zorganizováno zásobování těchto jednotek, které byly opatřeny vším potřebným materiálem, dokonce i ukořistěnými obrněnými vozy, jimiž konaly hlídkovou službu v okolí města.

Důležitým aktem bylo zřízení lazaretu v dívčí škole, kde byli ošetřováni a operováni těžce ranění bojovníci, partyzáni a také osoby zraněné při náletu na obce Ždírec a Krucemburk, které ve velkém počtu byly dopravovány do lazaretu, poněvadž doprava do nemocnice v Brodě byla vojenskými událostmi odříznuta.

Činnost NV a posádkového velitelství nebyla již přerušena do příchodu RA dne 9. května. To lze přičísti činnosti ozbrojených jednotek dobrovolníků v okolí města, že ustupující Němci necítili se dosti bezpečni, aby se mohli zastavit a vykonati slibované dílo pomsty na odbojném městě. Měli odvalu a čas jedině na to, aby dne 9. května při průjezdu městem hlavní ulicí nepřetržitou střelbou ze všech zbraní do oken a dveří domů se chránili před zásahem ozbrojených jednotek. Byl to nepřetržitě několik hodin projíždějící proud všech zbraní na motorových vozidlech.

Dne 9. května odpoledne dojezdy do města první útvary RA a tu nastal NV další obtížný úkol: provésti odzbrojení německých útvarů. Poněvadž první ruské útvary byly slabé a vrátily se zpět, připadl odzbrojovací úkol v plném rozsahu posádkovému velitelství a ozbrojeným jednotkám. Mimo to NV a jeho posádkové velitelství musely pečovat o zajištění bezpečnosti v okolí města, kde při okresních silnicích SS ohrožovaly obyvatelstvo vesnic a samot, takže NV volal telefonicky o pomoc ZNV a generální štáb, což mělo za následek, že jeden útvar projíždějící RA odbočil ze své cesty a zbavil okolí města německých banditů. V tomto období činnosti byla vykonána nadlidská práce, aby byly zvládnuty všechny úkoly, které likvidace německé armády, přítomnost RA a zvláštní poměry vyžadovaly.

Bvl zajištěn majetek Němců a kolaborantů, bylo shromážděno ohromné množství válečné kořisti. byla budována správa města, splněny úkoly sociální, zejména poskytování všeho potřebného rodinám padlých v revolučních bojích a pohotělým, byla veškerá péče o zásobování obyvatelstva, poněvadž spojení se zásobovacími prostředky bylo odříznuto a NV právě v důsledku spojení s ONV v Chrudimi vykonával funkci za ONV pro všechny obce širokého okolí až do doby zřízení ONV v Chotěboři.“ (SÚA Praha, MV, B 2911-Chotěboř.).